

Estetisk-filosofiska fakulteten

Anna Ohlson

Barn med språkstörningar: En studie om språkstörningar och dess konsekvenser

Children with speech defects:
A study of speech defects and its consequences

Examensarbete 15 högskolepoäng
Lärarprogrammet

Datum: 2008-02-05
Handledare: Hans-Olof Gottfridsson

Abstract

The purpose with this essay is to get knowledge about the consequences that speech-defects bring for children in pre-school ages. I got interested in this matter when I, during my teaching practice, got in touch with children carrying this specific disorder. I chose to apply qualitative interview as a method to investigate this and as a starting-point I used these aspects: How does speech-defects affect learning, understanding, friendship relations, and development in general?

I interviewed three pre-school teachers in two different schools. One school in a smaller district and the other one in a middle-sized town, in the middle of Sweden. From these interviews and the literature that I have read on the subject, I have learned that children with speech-defects very often have problems with friendship relations, simply because friends have a hard time understanding what these children are saying. The consequence could very well be that the children with speaking-disorders gets excluded from the rest of the group. A speech-defect can also bring consequences for learning, especially for learning to read and write. It could also become complicated in other learning situations, since these children do not always have the ability to express their thoughts and feelings. Sometimes, but not always, a speech-defect can bring consequences for the child and its development in general, in the shape of less developed mobility in other areas. These issues cause frustration, expressed as anger or introversion and a lowered self-confidence.

Keywords: speaking, language, speaking-disorders, speech defects.

Sammanfattning

Mitt syfte med denna uppsats är att skapa kunskap om vilka konsekvenser barns tal- och språksvårigheter medför i förskolan och i förskoleklass. Detta blev jag intresserad av att fördjupa mig i då jag under min VFU mött barn med dessa svårigheter. Som undersökningsmetod använde jag mig av intervju, där jag utgick ifrån följande aspekter: Hur påverkar språkstörningar hos barn dess inläring, förståelse, kamratrelationer och allmänna utveckling?

Jag har intervjuat tre förskollärare på två olika skolor på en mindre ort resp. en mindre stad, i Mellansverige. Utifrån mina intervjuer och litteraturen jag använt mig av har jag bland annat kommit fram till att barn med språkstörningar ofta har svårt med kamratrelationer eftersom kamraterna har svårt att förstå vad dessa barn säger. Följden kan bli att barnen blir utfrysade ur gemenskapen. En språkstörning kan också få konsekvenser för inläringen, då speciellt i läs- och skrivinläringen. Det kan även i andra inläringssituationer bli komplicerat då inte barn med språkstörningar inte alltid har förmåga att uttrycka sina funderingar så att pedagogen förstår. Ibland, men inte alltid, får en språkstörning även konsekvenser för barnets allmänna utveckling, då i form av försämrade motorik inom andra områden. Dessa konsekvenser orsakar frustration, som uttrycks genom aggressivitet eller inåtvändhet, samt ett nedsatt självförtroende.

Nyckelord: tal, språk, tal- och språksvårigheter, språkstörningar.

Innehållsförteckning

1. Inledning	- 1 -
1.1 Syfte.....	- 1 -
1.2 Frågeställning	- 1 -
2. Litteraturgenomgång	- 2 -
2.1 Lpfö98.....	- 2
2.2 Språkets byggstenar	- 2 -
2.3 Varför behöver barnet ett språk?	- 3 -
2.4 Kort om språkstörning hos barn	- 4 -
2.5 Skillnad mellan barns tal- och språksvårigheter.....	- 4 -
2.6 Möjliga orsaker till språkstörning hos barn	- 5 -
3. Konsekvenser av språkstörningar	- 5 -
3.1 Inläring/förståelse	- 5 -
3.2 Kamratrelationer	- 6 -
3.3 Konsekvenser för barnets allmänna utveckling samt övriga konsekvenser	- 6 -
4. Metod	- 8 -
4.1 Metodbeskrivning	- 8 -
4.2 Urval	- 8 -
4.3 Planeringsarbete.....	- 8 -
4.4 Genomförande	- 9 -
4.5 Etik.....	- 9 -
4.6 Giltighet och tillförlitlighet.....	- 10 -
5. Resultatredovisning	- 11 -
5.1 Konsekvenser för inläring och förståelse	- 11 -
5.2 Konsekvenser för kamratrelationer	- 13 -
5.3 Konsekvenser för den allmänna utvecklingen.....	- 15 -
5.4 Övriga konsekvenser	- 15 -
5.5 Sammanfattning.....	- 16 -
6. Diskussion	- 19 -
6.1 Metoddiskussion.....	- 19 -
6.2 Analys och resultatdiskussion	- 19 -
6.3 Slutsatser.....	- 25 -
6.4 Förslag på fortsatt forskning.....	- 25 -

Referenslista

Bilaga 1, intervjufrågor

1. Inledning

Min senaste vfu-period vistades jag i en förskoleklass där jag kom i kontakt med flera barn med olika grader av tal- och språksvårigheter. Där fanns barn som hade svårt med r-ljudet och barn med andra uttalssvårigheter av olika slag. Ett av barnen hade mycket grava svårigheter att tala och både vuxna och barn hade svårt att förstå detta barn. Jag märkte snabbt att detta var ett problem för barnet i många olika situationer, och jag frågade mig hur svårigheterna påverkar dess inläring och kommunikation både med vuxna och i leken tillsammans med kamrater. Det var då jag kom att bli intresserad av tal- och språksvårigheter. Jag ville fördjupa mig i ämnet och utveckla kunskap om detta, för att pedagogen ska kunna sätta sig in i barnets upplevelser av svårigheterna så att de skall kunna hjälpa och stötta dem på bästa sätt.

1.1 Syfte

Mitt syfte med undersökningen är att utveckla kunskap om vilka konsekvenser barns tal- och språksvårigheter medför i förskola och i förskoleklass.

1.2 Frågeställning

Vilka konsekvenser får barns språkstörningar för barnets inläring, sociala samspel, kamratrelationer och allmänna utveckling i förskola och i förskoleklass?

2. Litteraturgenomgång

2.1 Lpfö98

Språk och lärande hänger oupplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen.

(Lpfö 98)

2.2 Språkets byggstenar

Arnqvist (1993) beskriver ett barns språkutveckling utifrån olika delar; fonologi, semantik, grammatik och pragmatik, enligt följande:

Fonologi

Den fonologiska utvecklingen beskriver språkljuden och den funktion de har i språket. Språkljuden, som också kallas fonem, är språkets minsta meningsskiljande enhet. Om man t.ex. byter ut första bokstaven i ett ord får det nya ordet en helt ny innebörd. Därför är det viktigt att kunna skilja på språkljud och bokstäver.

Den fonologiska utvecklingen är nära förknippad med barns uttalsutveckling.

Uttalsutvecklingen är i sin tur uppdelad i enheterna fonetik och fonologi. Med fonetik menas hur språkljuden produceras och uppfattas, medan fonologi har som syfte att studera språkljudens språkliga funktioner och regler för hur ljuden används i språket. De fonologiska reglerna är olika beroende av vilket språk det gäller (Ibid).

Semantik

Den semantiska utvecklingen beskriver hur barnet tar till sig betydelsen av ord och språkliga satser. Det är under förskoleåren som den semantiska utvecklingen förändras mest omfattande. Från det att barnet lär sig prata och upp till sexårsåldern lär sig barnet behärska ca.14 000 ord. Barnet tillägnar sig aktivt sitt ordförråd genom att pröva nya ord i olika sammanhang. De första orden som barnet behärskar är ord för objekt, följt av ord för handlingar och tillstånd. Forskning har visat på vikten av att barnet har en vuxen i sin närhet som kan ge förklaringar på orden som används (Ibid).

Grammatik

Den första grammatiska utvecklingen delas upp i ettordssatser, tvåordssatser och avancerat tal. Det avancerade talet bygger i början på kombinationer av tvåordssatser. Ett viktigt led i den grammatiska utvecklingen är när barnet börjar behärska morfemen. Utifrån antalet morfem i barnets meningar kan man fastställa hur långt barnet kommit i sin talutveckling (Ibid).

Pragmatik

För att ett barn ska kunna utvecklas språkligt måste det inte bara kunna tala. För att delta i en dialog krävs också kunskap om *hur* man talar, kommunicerar, med andra människor. Det viktiga är att kunna beskriva saker och händelser så att lyssnaren förstår. Barnet måste också lära sig hur man som lyssnare och talare förhåller sig till den andre (turtagning). Allt detta kallas pragmatik. Genom att barnet tidigt får delta i dialog med andra människor utvecklas den pragmatiska förmågan. Barnets sociala bakgrund påverkar i stor utsträckning hur dess språk utvecklas (Ibid).

2.3 Varför behöver barnet ett språk?

Ors & Nettelbladt, (1999) påtalar betydelsen av att kunna tala, för att barnet ska kunna kommunicera och få kontakt med andra människor. Magnusson & Nauclér (1993) menar att språket är en betydande faktor för lärande, och Arnqvist (1993) skriver att språkets grundläggande roll är att förmedla budskap, samt att barn använder språket för att uttrycka sina behov, känslor och attityder till omvärlden. Är det hungrigt säger det till, och har det ont någonstans kan det säga t.ex. ”ont” till föräldern. Barn berättar gärna om sina upplevelser under dagen på förskolan, skolan eller lekparken. I samtliga fall använder barnet språket för att förmedla sitt budskap till andra människor i dess omgivning. Vidare skriver Arnqvist (1993) att vi använder språket vid problemlösning. Författaren menar att vi med språket kan utveckla våra tankar och på det viset få möjlighet att lösa problem. Han skriver: ”Språket används för att styra vårt handlande, för att rikta vår uppmärksamhet mot viktiga aspekter som leder oss mot en lösning av problemet. Språket hjälper oss också att planera hur vi skall utföra olika typer av aktiviteter.” (Arnqvist, 1993 s. 15).

2.4 Kort om språkstörning hos barn

Diagnosen språkstörning ges i de fall där utvecklingen av barnets språk är påtagligt försenad jämfört med jämnåriga barn, och i regel bedöms detta när barnet är mellan tre till fyra år. Barn med språkstörningar har uttalade svårigheter inte bara att producera utan ofta även att förstå språk, medan utvecklingen inom andra områden är relativt opåverkad. (Leonard 1998).

Diagnosen språkstörning innebär att barnet har språkstörningen som sitt mest framträdande funktionshinder. Det betyder att barnets språkliga utvecklingsnivå inte motsvarar barnets kronologiska ålder. Barn med språkstörning kan både vara svårförståeligt och ha själv ha svårigheter med att förstå språk. (Bishop, 1997).

2.5 Skillnad mellan barns tal- och språksvårigheter

Danderyds sjukhus hemsida (Barn med tal- och språksvårigheter, 2007-12-06) påtalas skillnaderna mellan talsvårigheter och språksvårigheter. De skriver att tal- och språksvårigheter kan förekomma samtidigt eller delvis överlappa varandra och att dessa problem därför kan vara svåra att skilja åt. Om barnets uttal låter annorlunda kan man kalla det talsvårigheter. Vissa ljud kan saknas i uttalet eller ljuden byter plats med varandra. En del har dessutom generella svårigheter att röra tunga och läppar, och då pratar man om oralmotoriska svårigheter - brister i förmågan att röra på munnens olika delar. Vid språksvårigheter kan barnet tala, men det talar med ofullständiga meningar eller med annorlunda grammatik. Vidare kan barnet ha litet ordförråd och svårt att hitta orden, varefter ord och meningar ibland används i felaktiga och opassande sammanhang. Barnet kan också ha svårt att förstå andras tal, och därför kan det vara svårt att konversera med det (Ibid).

Rudberg (1992) skriver att det ibland är mer lämpligt att tala om avvikande språkutveckling än om försenad, men att gränserna mellan vad som är normalt och vad som är avvikande är svåra att dra. Ibland kan det vara svårt att hitta ett system i ett barns språkliga avvikelse. I de fallen kan det vara svårare att hjälpa barnet i sin språkutveckling. Om man däremot känner igen de ”normala” utvecklingsstadierna och ser ett tydligt system i avvikelsen kan man sätta in stöd och hjälp för barnet så det hinner ikapp språkligt. (Ibid).

2.6 Möjliga orsaker till språkstörning hos barn

På Danderyds sjukhus´ hemsida (Barn med tal- och språksvårigheter, 2007-12-06) förklaras även vilka faktorer som kan orsaka tal- och språksvårigheter hos barn. De menar att man inte alltid vet orsaken, men att man ofta kan se ett samband mellan arv och dessa problem. Ibland kan en hörselskada vara orsak till att talet och språket blir försenat, och hos barn som p.g.a. öroninflammationer har återkommande perioder med hörselnedsättning kan utvecklingen hämmas. Vidare kan stora tonsiller (halsmandlar), körtel bakom näsan eller kort tungband ibland medföra att talet blir otydligt. Svårigheterna kan också förekomma samtidigt med olika neurologiska avvikelser som t ex CP-skador. Även flerspråkighet kan vara en försvårande, men aldrig som enda orsakande, faktor för barn som har stora tal- och språksvårigheter (Ibid).

Också Rudberg (1992) menar att orsaken bakom tal- och språksvårigheterna varierar stort och att den inte alltid är enkel att fastställa. Författaren förklarar vidare att svårigheterna kan orsakas av att barnet inte har fått den nödvändiga stimulans det behöver för att utvecklas språkligt. Författaren menar också att det inte är ovanligt att problemet är ärftligt, samt att hjärnskador eller hörselskador kan ligga bakom problemen. (Ibid).

3. Konsekvenser av språkstörningar

3.1 Inläring/förståelse

Magnusson & Nauclér (1993) skriver att språket är en betydande faktor för lärande. I ett längre perspektiv kan dessa problem medföra inläringssvårigheter i skolan. Risken för att dessa barn har dyslexi stor. (Ibid).

Arnvist (1993) berör frågan om skillnaden mellan att producera (tala) och att förstå. När man studerar språkutveckling hos barn är det vanligt att man endast utgår från vad barnet säger, och inte utifrån vad barnet förstår. Arnvist menar att barn oftast förstår mer än vad de kan uttrycka i ord. Genom att endast lyssna på vad barnet säger och basera sina slutsatser på detta kan därför leda till att vi misstar oss på vad barnet egentligen förstår. Vidare jämför författaren skillnaden mellan att *förstå och att producera* med *att känna igen och att återge*. Som regel har vi lättare att känna igen och namnge ett antal personer på ett fotografi, än att bara utifrån minnet genomföra detta. På liknande sätt fungerar det med språket, små barn kan enkelt utföra t.ex. instruktioner av typen ”ge mig boken” trots att de inte själva kan uttrycka denna mening med ord. (Ibid).

Linell/Jennische (1980) skriver att lätta avvikelser från vuxenuttalet inte automatiskt leder till att talet blir obegripligt, om lyssnarna är positivt inställda och visar samarbetsvilja och verkligen försöker förstå. (Ibid).

3.2 Kamratrelationer

Ors & Nettelblatt, (1999) menar att språket är av stor vikt för barnets kommunikation. De skriver att om barnet har tal- och språksvårigheter har det svårare att kommunicera med andra människor. Dessa barn kan därför ha svårt att få kamrater och hamnar ofta utanför gemenskapen. Författarna skriver att man har funnit att barn med grav språkstörning ofta har sämre kamratkontakt. (Ibid). Om detta skriver även Linell/Jennische (1980). De menar att barn med annorlunda uttal ofta blir retade och mobbade av andra barn, samt att det är befogat att terapeutiskt hjälpa dem att komma över sina problem. Ibland kan även terapin dessutom verka långsiktigt och förebygga läs och skrivsvårigheter. (Ibid). Även Rudberg (1992) påtalar vikten av att kunna göra sig förstådd bland sina kamrater. Kan barnet inte göra sig förstått genom sitt tal, reagerar det ofta aggressivt och använder knytnävarna för att kommunicera med andra människor. Om ett barn blir retat för sitt otydliga tal kan det i sin tur medföra att barnet helt slutar tala. (Ibid).

Bjar & Liberg (2003) menar att eftersom kommunikation och kontakt med andra människor är viktigt för vår utveckling och vårt välbefinnande, får en språkstörning stora konsekvenser för individen. För barn med språkstörningar fungerar inte kommunikationen på ett tillfredsställande sätt. (Ibid).

3.3 Konsekvenser för barnets allmänna utveckling samt övriga konsekvenser

Magnusson & Nauclér (1993) skriver att man kan anta att barnets allmänna utveckling hämmas om det inte kommer ikapp språkligt. Att inte kunna tala så att andra förstår kan enligt Lillemyr (2002) medföra att barnet inte kan delta i lek med andra barn för att det saknar de sociala färdigheter som krävs för att ta kontakt. Det kan ha svårt att delta i den gemensamma planering som leken kräver. På det viset får barnet färre tillfällen att lära sig leva sig in i andras situation och ta del av andras åsikter. Resultatet blir avsaknad av den stimulans till social utveckling inom andra områden, som samspelet i leken och andra typer av samarbete. (Ibid). Bjar & Liberg (2003) menar att ett svagt och dåligt utvecklat språk utgör en betydande riskfaktor på många olika plan för förskolebarnets utveckling. Författarna menar

att det därför kan finnas anledning att reflektera över vad som är orsak och vad som är verkan, och hur man på bästa sätt kan stötta och stimulera barnets språkutveckling. Att kunna kommunicera betyder att man både kan göra sig förstådd och bli rätt uppfattad samt att man kan tolka vad andra säger. Detta är grundläggande för att en människa ska må bra, menar författarna, och om kommunikationen inte fungerar ligger det nära till hands att självförtroendet får sig en törn. Hur man som individ sedan handskas med denna frustration kan variera från fall till fall. Vissa människor reagerar med inåtvändhet och undviker att tala och kommunicera, medan andra visar sin frustration genom att bete sig utagerande och ibland aggressivt. Följden av detta beteende blir ofta konflikter och kamratproblem, vilket i sin tur kan vara påfrestande för självförtroendet, menar författarna. Ett annat problem som barn med språk och kommunikationsproblem ofta har, är minnes- och inlärningsvärigheter, ibland kombinerat med koncentrationsproblem. På lång sikt får kommunikationsproblem även följd för andra i barnets nätverk. Föräldrar, förskollärare/lärare/fritidspersonal, samt grannar och släktingar kan känna frustration när kommunikationen inte fungerar. De kan tycka att det är svårt att kommunicera med dessa barn eftersom de ger mindre gensvar och är mindre aktiva i samtal. En grupp gemenskap är svår att hålla ihop där inte alla kan förstå information, uttrycka sig begripligt, ställa frågor, läsa och skriva, och det blir ofta missuppfattningar och problem. Författarna skriver vidare att stora barngrupper, som det ofta är i förskolan och i skolan, och låg personaltäthet gör att dessa barn inte får den uppmärksamhet som de behöver. På lång sikt innebär det, om man inte lyckas förebygga och åtgärda så långt det är möjligt, att samhället lider en förlust eftersom bristande social och kommunikativ förmåga innebär att en individ inte fullt ut kan delta och bidra i samhällslivet.

Detta kan också få konsekvenser senare i livet, eftersom det på de flesta arbetsplatser krävs en god förmåga i att uppfatta och förstå både muntlig och skriftlig information och att man kan uttrycka sig i tal och skrift. Detta är betydande för hur man lär sig hantera hjälpmedel, som t.ex. datorer, och hur effektivt man kommunicerar med andra i både tal och skrift. Då många företag är internationella krävs dessutom att man behärskar flera språk. (Ibid).

4. Metod

4.1 Metodbeskrivning

Jag valde att använda mig av en kvalitativ undersökningsmetod med intervju som instrument, för att kunna observera barnen genom pedagogens ögon. Alla pedagoger jag intervjuat har lång erfarenhet av yrket i förskola och förskoleklass, och de har haft kontakt med många barn med olika sorters tal- och språksvårigheter. Genom att intervjua dessa anser jag att jag får en vidare bild av dessa barns svårigheter än om jag använt mig av observation av enstaka barn. Intervju var också ett bra alternativ med tanke på tiden jag haft till mitt förfogande för denna undersökning. Intervjuerna spelade jag in med hjälp av inspelningsfunktionen på min mobiltelefon. Patel & Davidson (2003) pekar på fördelen med att spela in en intervju; att man då får intervjupersonens exakta svar. Detta var också anledningen till att jag valde att spela in intervjuerna. Patel & Davidson (2003) menar dock att nackdelarna med att spela in en intervju är att sammanställningen av inspelningarna är tidsödande. Vidare menar författarna att den man intervjuar kan bli hämmad av att man spelar in och att följderna blir att svaren påverkas. Av detta märkte jag dock ingenting vid mina intervjutillfällen, då alla mina intervjupersoner uttryckte sig klart, tydligt och avslappnat. Patel & Davidson (2003) skriver att man vid intervjuer kan använda sig av ”tratt-teknik”, vilket betyder att man börjar med stora och öppna frågor och går över till mer specifika. Alternativet är ”omvänd tratteknik”, vilket innebär det omvända – att börja med de specifika frågorna och avslutar med de mer allmänna. (Patel & Davidson, 2003). Jag använde det senare, då jag först och främst ville ha svar på min frågeställning. Men jag ville också ha med en öppen fråga för att ge mer utrymme för intervjupersonen, samt för att få ut ännu mer information.

4.2 Urval

Jag valde att begränsa mig genom att intervjua endast förskollärare med erfarenhet av arbete i förskoleklass därför att jag ville kunna jämföra dessa pedagogers svar på ett gemensamt plan och på rättvisa grunder.

4.3 Planeringsarbete

Innan intervjufrågorna gjordes läste jag litteratur om barns tal- och språksvårigheter och dess konsekvenser. Sedan tänkte jag igenom vad jag ville få ut av intervjuerna, och hur min frågeställning såg ut. Därefter kontaktade jag tre förskollärare med erfarenhet av arbete i

förskoleklass. Redan vid första kontakten med intervjupersonerna, i telefon och via mail, berättade jag i stora drag vad intervjun skulle handla om, samt vad jag ville ta reda på genom intervjun. Jag talade alltså redan då om att frågorna handlade om vilka konsekvenser tal- och språksvårigheter medför. Detta gjorde jag för att förbereda intervjupersonen något. Jag frågade också om de hade något emot att jag spelade in, och samtliga intervjupersoner gav min tillåtelse till detta.

4.4 Genomförande

Vid alla tre intervjutillfällena fick intervjupersonen välja ut en lugn och ostörd intervjuplats. Alla tre pedagogerna valde att sitta i ett rum avsett för t.ex. utvecklingssamtal och där satt vi mittemot varandra vid ett litet bord. Jag påminde än en gång pedagogen på att jag tänkt spela in intervjun, satte min mobiltelefon i inspelningsläge och lade den på bordet mellan oss, något närmare pedagogen.

Mina intervjuer grundade sig på tre grundfrågor. Under dessa hade jag skrivit upp följdfrågor som jag tog upp endast om jag inte ansåg att jag fått reda på det jag önskade. Följdfrågorna var en fördjupning av grundfrågan, och dessa frågade jag endast vid behov för att få mer uttömmande svar och för att få en röd tråd i mina svar från de olika intervjupersonerna. Ofta räckte det dock att ställa grundfrågan för att få svar även på följdfrågorna.

Efter intervjuerna satt jag framför datorn och lyssnade igenom inspelningen några gånger. Under tiden skrev jag stödord och när jag lyssnat tillräckligt många gånger och fått all information nedskriven i korthet, formulerade jag meningar och sammanställde dessa under relevant rubrik i mitt arbete.

4.5 Etik

Bell (2006) påtalar vikten av att innan intervjun förklara för den som ska bli intervjuad, vad undersökningen handlar om, varför man vill intervjua dem och vad man ska göra med den information man får fram. Författaren tycker att man ska informera skriftligt om detta. Jag valde dock att informera muntligt vid telefonkontakt, då jag ansåg att frågorna var i relativt liten omfattning. Meningen var att intervjupersonen skulle förstå syftet med intervjun, och en muntlig information var tillräcklig för att detta skulle ske, ansåg jag.

Patel & Davidson (2003) skriver att det är angeläget att man klargör om intervjupersonens anonymitet innan de börjar svara på frågorna. Detta, samt att jag tänkt spela in intervjun för

att lättare kunna sammanställa den, informerade jag om redan i telefon- och mailkontakten med mina intervjupersoner.

4.6 Giltighet och tillförlitlighet

Jag valde att intervjua tre pedagoger ”mitt i verksamheten”. Detta eftersom jag var säker på att de besitter stora kunskaper inom mitt undersökningsområde då alla pedagoger med erfarenhet av förskola och/eller skola rimligtvis borde ha mött barn med en språkstörning. Med tanke på mitt syfte med undersökningen anser jag att kvalitativ intervju som metod passade bra. Jag tror att jag genom denna metod fick djupare och mer ingående svar på mina frågor än om jag valt en kvantitativ intervjumetod. Detta för att mina frågor öppnade upp för personliga svar där pedagogen kunde berätta om sina erfarenheter med egna ord. Dock är urvalet av intervjupersonerna pedagoger från en liten ort, samt från en mindre stad i Mellansverige och undersökningen kan därför inte ses som rikstäckande. Mina resultat grundar sig på dessa tre kvinnliga pedagogers erfarenheter. Jag är inte säker på att en manlig förskollärare upplever konsekvenserna av barn med tal- och språksvårigheter på ett annat sätt än en kvinnlig förskollärare, men det ska ändå beaktas att intervjupersonernas erfarenheter är sedda ur ett kvinnligt perspektiv.

5. Resultatredovisning

I min resultatredovisning anger jag intervjupersonerna i termerna: *Pedagog 1, 2 och 3.*

Pedagog 1: förskollärare med erfarenhet av arbete i förskola, förskoleklass och grundskola, samt har även arbetat med barn med särskilda behov på uppdrag av socialförvaltningen, i sammanlagt 34 år. Vid intervjutillfället har hon en tjänst i en förskoleklass.

Pedagog 2: förskollärare med erfarenhet av arbete i förskola och förskoleklass i sammanlagt 24 år. Vid intervjutillfället har hon hand om en förskoleklass.

Pedagog 3: förskollärare med erfarenhet av arbete i förskola, förskoleklass, grundskola samt fritidshem, i sammanlagt 27 år. Vid intervjutillfället har hon en tjänst i en andra klass, samt på skolans fritidshem.

I min redovisning redogör jag för varje pedagogs svar under rubrikerna: Inläring och förståelse, Kamratrelationer, Allmän utveckling samt Övriga konsekvenser.

5.1 Konsekvenser för inläring och förståelse

Här ville jag veta vilka konsekvenser en språkstörning har för ett barns inläring och förståelse.

Pedagog 1 menar att eventuella problem med inläringen är helt beroende av vilken grad av språkstörning barnet har, hur allvarliga problemen är. Som exempel hänvisar hon till barn hon tidigare haft i sina barngrupper, som inte har kunnat prata "rent". Hon berättar om ett barn som talade extremt snabbt och på det viset snubblade över orden. Därför var det svårt att höra vad barnet sa. Trots detta lärde sig detta barn att läsa på våren som sexåring, genom att hon och barngruppen ofta talade i stavelser på samlingar.

Här berättar hon även om ett barn med mycket grava talsvårigheter i hennes nuvarande barngrupp inom sexårsverksamheten. Detta barn hänger med bra och "suger åt sig" kunskap under hennes genomgångar. Just nu går hon igenom vad hälften och dubbelt innebär, och detta barn verkar förstå bra och snappa upp kunskap trots sina stora talsvårigheter.

Barnet kan dock inte ramsräkna till tio, men detta beror sannolikt inte på talsvårigheterna tror pedagogen, utan har sannolikt andra förklaringar. I detta fall handlar det sannolikt om understimulans i hemmet, antar *pedagog 1*.

Pedagog 1 menar att ett barns tal- och språksvårigheter inte alltid påverkar inläringen, enligt hennes erfarenheter, men att det ibland kan uppstå problem om barnet inte kan fråga när det

inte förstår. Hon menar att språket är viktigt för att du ska kunna uttrycka dig och förklara hur och vad du tänker. Pedagog 1 hänvisar åter igen till barnet med de grava talsvårigheterna, och menar att hon inte alltid förstår barnet helt. Det är svårt för den som ska tolka barnet, och ibland tolkar pedagogen barnet fel för att hon inte riktigt förstår.

För att nå ett barn med tal- och språksvårigheter bättre i inläringssituationer och andra situationer kan säga barnets namn för att få dess uppmärksamhet.

Att just det här barnet är bra på att snappa upp kunskap tror *pedagog 1* beror på understimulans sedan tidigare.

Har barnet inget språk hamnar det dessutom efter i läs och skrivinläringen, eftersom barn med tal- och språksvårigheter har ett annat ljud på bokstäverna. Detta, samt att alla ljuden inte finns hos dessa barn gör att det inte kan ljuda ihop bokstäverna till ord. Det gör att barn med tal- och språksvårigheter kommer efter i skolan, menar *pedagog 1*.

Pedagog 2 skiljer på talsvårigheter och språksvårigheter. Hon menar att ett barns talsvårigheter, tillika uttalsvårigheter, inte har någon större konsekvens för inläringen eftersom barnet då har en bild inne i huvudet av vad det ska säga. Dessa barn når man utan problem.

Har barnet däremot språksvårigheter, alltså en sämre språkförståelse, får det stora konsekvenser för dess inläring. Dels för att dessa barn är svårare att nå, och dels för att de har svårare än andra att ta instruktioner då de saknar vissa begrepp. Du behöver ha begreppen klara för dig när du ska lära dig om omvärlden, och det är därför viktigt att grunda med begrepp för att gå vidare i inläringen, säger *pedagog 2*.

Pedagog 3 svarar att det ibland blir missförstånd och att ett barn med en språkstörning ofta har svårt att förstå. Det kan handla om att förstå t.ex. instruktioner och schema. Hon ger ett annat exempel utifrån sina egna erfarenheter, då barn med språkstörning haft svårt att lyssna på högläsning och att samtidigt bilda egna fantasibilder till sagan. Här fungerade inte barnets egna inre bilder, och det behövdes då stöttning på den punkten. I dessa fall har pedagogen visat färdiga bilder för att barnet skulle förstå sagans handling.

Här gäller det att hitta vägarna till vad dessa barn behöver, t.ex. bilder, och tecken som stöd, menar *pedagog 3*. Även att rita schemat på tavlan kan vara användbart och hon berättar att hon ibland ritat på tavlan t.ex. när de ska åka till badhuset, för att alla barn ska förstå vad som ska hända under dagen.

Språkstörningar påverkar läs- och skrivinläringen, säger pedagog 3 därför att ordförståelse och svenska innebär att känna igen. Detta är jobbigare för dessa barn och man kan försöka lära barnen detta med olika övningar, säger *pedagog 3*.

5.2 Konsekvenser för kamratrelationer

Här ville jag ta reda på hur språkstörningar hos barn påverkar dess relationer med kamrater i skolan och hur kommunikationen fungerar i leken.

Pedagog 1 säger med bestämdhet att ett barn med tal- och språksvårigheter inte har samma förutsättningar som språkligt normalutvecklade barn har. Eftersom de andra barnen inte förstår vad barnet säger är det svårt för dessa barn att komma in i ”kamratgänget”. Det går dock till en viss gräns, menar *pedagog 1*. Att ge och ta i en rollek är omöjligt för dessa barn, då det i leken förs en dialog om vad var och en ska göra. Han man inte språket försvinner dialogen, och man kan inte visa att man förstått vad man kommit överens om. Vidare vet inte de andra barnen om barnet med svårigheterna förstått. Kanske vill man göra på sitt sätt men man kan inte förklara det för de andra barnen. Eftersom dialogen med de andra barnen inte fungerar blir det ofta fel. Följden kan då bli att barnet med svårigheterna inte får vara med, och att de andra barnen undviker att leka med barnet eftersom de inte förstår vad det säger. Ibland byggs leken upp, men när leken ska börja hämtas en vuxen för att problem uppstått. Barnen säger att de inte förstår och att barnet med svårigheterna gör fel, att ”så skulle vi ju inte göra”. Då bli pedagogens uppgift att försöka tolka vad det är barnet med svårigheterna försöker säga, och vad det vill? Vad menar barnet med sin lek? Hur kan man gå vidare?

Pedagog 1 spekulerar i om barnen eventuellt ibland anpassar sig efter ett barn med tal- och språksvårigheter genom att fördela roller så att det barnet inte behöver tala så mycket i leken. Hon tror att barnen gör så bra de kan för att förstå barnet med svårigheterna, men hon menar att man inte kan kräva av de andra barnen att de i alla lägen kan förstå. Det krävs mer kunskap om problemen för att kunna tolka ett barn med dessa svårigheter, och detta är mycket svårt, menar *pedagog 1*.

På frågan om tal- och språksvårigheter har konsekvenser för utvecklingen av social kompetens svarar *pedagog 1* att språket betyder allt för denna utveckling, och hänvisar till att om du inte kan göra dig förstådd kommer du inte in i den sociala gemenskapen.

Allt bygger på att du kan uttrycka dig, eftersom det är genom språket vi gör oss förstådda, så visst får det konsekvenser när barn har svårigheter med detta, menar *pedagog 1*.

Pedagog 2 säger å ena sidan att avvikande faktorer över lag är ganska känsligt i en barngrupp. Barn är snabba att påpeka om ett barn pratar annorlunda, eller ser annorlunda ut. Å andra sidan tycker hon att dagens barn är mer toleranta för ”personliga egenheter” än de var när hon själv var liten.

Målet är att barn med tal- och språksvårigheter ska ha samma förutsättningar som andra barn att få kamrater, och att de fostrar dem i att acceptera avvikelser, att ”du duger som du är”, hela vägen genom skolan.

Hur det fungerar med i kamratrelationer varierar beroende av olika barngrupper. Vissa barngrupper är mer accepterande än andra. Här gäller det att pedagogen är en förebild för barnen, att denne visar att man ska acceptera människor som de är. Gör pedagogen det så accepterar barnen det också, men det är dock olika hur barnen klarar av detta ändå. Det handlar alltså inte om individen, utan om gruppen, menar *pedagog 2*.

Leken tillsammans med andra barn tycker *pedagog 2* fungerar bra, enligt dennes erfarenheter. Barn med svårigheter med tal och språk har fått varit med att leka lika mycket som andra barn. I och med barnens ringa ålder i förskola och förskoleklass finns fortfarande möjlighet att forma barnen i att acceptera avvikelser. Om det motsatta sker, tas detta itu med direkt, säger *pedagog 2*.

Hon tillägger att om barnet har mycket grava talsvårigheter får det sociala konsekvenser, eftersom dessa barn har svårt att vara en del av den sociala gemenskapen. För lyssnaren kan det ibland bli svårt när denne inte förstår vad barnet säger. Ibland fattas olika ljud i barnets språk, men oftast kan dock kompisar räkna ut vad som kan finnas där och fylla i, säger *pedagog 2*.

Pedagog 3 menar att det är svårt för alla barn att förstå sin egen roll i socialt samspel, och att detta är ännu svårare för barn med språkstörningar. *Pedagog 3* berättar vidare att hon inte tycker att barn med tal- och språksvårigheter har samma förutsättningar att få kamrater som andra. Dessa barn har det svårare på raster, då de ofta har problem med att förstå sina kamrater i leken, samspel, samt stora svårigheter att kommunicera. Det kan hända att dessa barn behöver öva på att leka, och hon menar att lärare oftast är mycket noggranna i sitt arbete med barns läs- och skrivinläring, men att de sviker när det gäller raster och fri lek. Detta medför att barn som betar sig och talar annorlunda blir utanför kamratgemenskapen, och det

är därför angeläget att en vuxen är med även under den fria leken, och att denne kan hjälpa barnet att förstå sammanhang. Seriesamtal kan hjälpa till i arbetet att förklara för barnet så att det förstår.

5.3 Konsekvenser för den allmänna utvecklingen

Här ville jag ta reda på om och hur språkstörningar påverkar barnets allmänna utveckling.

Pedagog 1 menar att ett barn som har problem med talet och språket automatiskt blir sen i sin utveckling. Hon säger att allt bygger på att du har ett språk och att allt handlar om att kunna göra sig förstådd.

Pedagog 2 säger att det är olika om barns tal- och språksvårigheter påverkar dess allmänna utveckling. Munmotoriska problem medför ofta, men inte alltid, andra motoriska förseningar. I övrigt har hon inga erfarenheter av att problemen har så stora konsekvenser angående detta.

Pedagog 2 berättar vidare att hon i några fall låtit barn med munmotoriska problem tugga tuggummi på lektionerna. Detta har pedagogen gjort på eget initiativ, för hon tror att man på det viset kan hjälpa till att stärka muskulaturen hos dessa barn. När kompisarna frågat varför detta barn får tugga tuggummi i skolan har pedagogen svarat att det får han/hon för att denne behöver träna upp sina muskler vid munnen. Detta svar har då varit tillräckligt för kamraterna. Pedagog 2 har frågat en logoped om tuggande av tuggummi kan hjälpa dessa barn. Hon fick svaret att denne inte vågade bekräfta att det fungerade, men att det åtminstone inte kunde göra skada.

Pedagog 3 ser inte något generellt samband mellan barns språkstörningar och dess allmänna utveckling, såvida det inte finns fler handikapp med i bilden.

5.4 Övriga konsekvenser

Denna fråga hade jag delvis med för att få djupare svar på de första frågorna. Dessutom är föregående frågor av en ledande karaktär, och jag ville därför här ge intervjupersonen utrymme att ge mer öppna svar än innan.

Pedagog 1 svarar spontant att det får konsekvenser för skolgången och framför allt för den sociala kontakten.

Konsekvenserna högre upp i åldrarna spekulerar hon i. Hon menar att om ett barn har eller haft språkliga problem så har några år ”tappats bort”. De åren kommer att finnas kvar i minnet och kan medföra att barnet ”slår tillbaks” på dem som behandlat honom illa tidigare i livet. Ett barns tal- och språksvårigheter kan få konsekvenser för dess personlighet, beroende av vilken hjälp barnet får att bearbeta och hantera sina upplevelser av svårigheterna. Det är mycket möjligt att problemen blir större ju äldre dessa barn blir. Det kan finnas en stor risk att de i framtiden gör sig förstådd med händerna, tror *pedagog 1*.

Pedagog 2 säger att den största konsekvensen av en språkstörning kan vara att barnets självförtroende i många fall sänks när det inte kan tala som sina kamrater och bli förstådd. Ett dåligt självförtroende kan i sin tur medföra att barnet inte vågar prova nya saker, samt att barnet rangordnar sig själv lågt bland sina kamrater. För att höja barnets självförtroende behöver barnet stärkas lite extra och förstärka det barnet är bra på, det är därför viktigt att man som pedagog är medveten om problemet. Dessa barn behöver känna att de är bra, och *pedagog 2* tillägger att detta är viktigt för alla människor.

Pedagog 3 säger att hela livssituationen blir annorlunda för ett barn med en språkstörning. Ofta känner barnet frustration när det inte kan göra sig förstått i sin omgivning. De vet vad de vill säga men kan inte säga det så att andra förstår. Personligheten blir påverkad av detta, och följden blir ofta att barnet både i barndomen och i framtiden kan bli utagerande och kan visa ett aggressivt beteende. Ibland kan barnet reagera motsatt och istället bli inåtvänt, menar *pedagog 3*.

5.5 Sammanfattning

Alla tre pedagogerna har erfarenhet av ett samband mellan ett barns språkstörningar och svårigheter med inläring och förståelse. Svårigheterna beror enligt *pedagog 1 och 2*, på att kommunikationen inte alltid fungerar och på att ett barn med en språkstörning ofta har svårt att förklara hur det tänker och berätta när det inte förstår. Det spelar stor roll för inläringen hur grav språkstörning barnet har, menar *pedagog 1 och 2*. *Pedagog 1* tycker att svårigheterna ligger i att hon har svårt att förstå barnet när det försöker förklara eller fråga när det inte förstår. *Pedagog 2 och 3* menar däremot att det språkligt underutvecklade barnet kan ha svårigheter med att förstå pedagogen.

När det handlar om kamratrelationer säger *pedagog 1 och 3* att barn med språkstörningar inte har samma förutsättningar som språkligt normalutvecklade barn har, och att detta beror på att kamraterna inte förstår vad barnet säger. Dessutom har barn med språkstörningar svårt att förstå de ”sociala spelreglerna”, och därför är det svårt för dessa barn att komma in i ”kamratgänget”, menar *pedagog 1 och 3*. *Pedagog 2* menar att en språkstörning inte behöver få negativa konsekvenser för ett barn, men om det får det är det gruppens attityd och inte individens förhållningssätt som har betydelse. *Pedagog 2* menar dock att barns acceptans för avvikelser hos andra barn har blivit bättre med åren, och att dagens barn respekterar varandras olikheter på ett annat sätt än förut.

Angående det eventuella sambandet mellan språkstörningar och barnets allmänna utveckling har *pedagog 1* erfarenhet av att barn med en språkstörning automatiskt blir sen i utvecklingen, eftersom allt bygger på att du har ett språk och om att kunna göra sig förstådd. Detta medför dessutom läs- och skrivsvårigheter, eftersom barn med tal- och språksvårigheter har ett annat ljud på bokstäverna, eller saknar vissa ljud i sitt språk. Det gör att det inte kan ljuda ihop bokstäverna till ord och följderna blir att dessa barn kommer efter i skolan, menar *pedagog 1*. *Pedagog 2* säger att det är olika från fall till fall om en språkstörning påverkar barnets allmänna utveckling. Har ett barn munmotoriska problem medför det ofta, men inte alltid, andra motoriska förseningar, menar *pedagog 2*.

Pedagog 3 ser inte något generellt samband mellan barns språkstörningar och dess allmänna utveckling, om barnet inte har andra handikapp som medför en språkstörning.

Pedagog 1 säger att en språkstörning får konsekvenser för hela skolgången och framför allt för den sociala kontakten. *Pedagog 1* spekulerar i vilka konsekvenser en språkstörning kan ha för ett barn när det blir äldre. Dessa barn kommer eventuellt att se tillbaka på hur de blev behandlade av sina kamrater och därför ”slå tillbaka” på dem som behandlat dem illa tidigare i livet. Beroende på vilken hjälp barnet får att bearbeta sina upplevelser kan ett barns tal- och språksvårigheter få konsekvenser för dess personlighet, och det är möjligt att problemen blir större ju äldre barnen blir. *Pedagog 1* tror att det finns en stor risk att de i framtiden gör sig förstådda genom att bråka.

Pedagog 3 säger att barnets hela livssituationen blir annorlunda om det har en språkstörning. Ofta känner barnet frustration när det inte kan göra sig förstått i sin omgivning eftersom de vet vad de vill säga men inte alltid kan säga det så att andra förstår. Personligheten blir negativt påverkad av detta genom att barnet både i barndomen och i framtiden kan bli

utagerande och kan visa ett aggressivt beteende, alternativt reagera tvärtemot detta och istället bli inåtvänt, menar *pedagog 3*.

Pedagog 2 säger att barnets självförtroende kan påverkas till det sämre när det inte kan tala med, och bli förstådd av sina kamrater. Det kan i sin tur medföra att barnet inte vågar prova nya saker, samt att barnet tror att det är sämre än sina kamrater.

6. Diskussion

6.1 Metoddiskussion

Observation hade varit ytterligare ett sätt att få svar på min frågeställning om hur följderna av barns språkstörning yttrar sig. Från början hade jag tänkt observera två förskolebarn med språkstörning för att med egna ögon kunna se konsekvenserna av denna. Dock valde jag bort denna undersökningsmetod av etiska skäl, då jag ansåg det oetiskt att ”punktmarkera” ett specifikt barn. Ibland är heller inte föräldrarna till dessa barn villiga att ta tag i dessa barns svårigheter, då orsaken till en språkstörning ibland kan vara orsakad av svårigheter i hemmet. Detta gör att det i dessa fall kan vara svårt att få föräldrarnas medgivande för en observation så jag valde istället att intervjua tre pedagoger som vid intervjutillfällena var verksamma i förskoleklass och grundskolans tidigare år. Detta eftersom jag var säker på att de någon gång i sitt yrkesliv mött barn med en språkstörning. Med tanke på undersökningens syfte anser jag att en kvalitativ metod och intervju av varje pedagog var ett bra sätt att få svar på mina frågeställningar. Mina frågor visade sig öppna upp för personliga svar. Detta hade säkerligen inte skett med en kvalitativ metod. De pedagoger jag intervjuade kom från en liten ort, samt från en mindre stad i Mellansverige och undersökningen kan därför inte ses som rikstäckande och tillförlitlig i ett större vetenskapligt sammanhang. Dock är intervju svaren tagna direkt ur verkligheten, tolkad av dessa tre pedagoger, och i och med detta är mina resultat rättvisande ur ett mindre perspektiv.

Mina resultat grundar sig på tre kvinnliga pedagogers erfarenheter. Oavsett om jag intervjuat fler kvinnor eller män inom läraryrket hade jag fått olika svar, eftersom varje människa är unik och eftersom alla människor tolkar omvärlden på sitt sätt. Detta visade sig genom att även de tre kvinnliga pedagogerna jag intervjuade hade tydliga olikheter i flera frågor angående konsekvenser av barns språkstörningar. Jag vill ändå vara tydlig med att intervju personernas erfarenheter är sedda ur ett kvinnligt perspektiv och att det finns en möjlighet att detta kan ha påverkat mitt resultat.

6.2 Analys och resultatdiskussion

Jag kommer i min analys och resultatdiskussion att sammanställa litteratur, intervjuer och mina egna tankar med min frågeställning som utgångspunkt: *Vilka konsekvenser får barns*

språkstörningar för barnets inläring, sociala samspel, kamratrelationer och allmänna utveckling i förskola och i förskoleklass?

På Danderyds sjukhus hemsida (Barn med tal- och språksvårigheter, 2007-12-06) påtalar man skillnaderna mellan talsvårigheter och språksvårigheter och att dessa kan förekomma samtidigt eller delvis överlappa varandra. Dessa problem kan därför vara svåra att skilja åt. Jag märkte även i min intervjuundersökning en viss osäkerhet gällande dessa två begrepp. Över lag anser dock pedagogerna att inlärningsproblemens omfattning beror helt på språkstörningens art och hur stora tal- och språksvårigheter barnet har. Rudberg (1992) skriver att det ibland är mer lämpligt att tala om avvikande språkutveckling än om försenad, men att gränserna mellan de olika begreppen är svåra att dra.

En av pedagogerna är noga med att skilja på talsvårigheter och språksvårigheter, och hon menar att om barnet har svårt med *uttalet* påverkas inte inläringen negativt eftersom barnet då har en bild inne i huvudet av vad det ska säga. Hon menar också att man kan kommunicera med dessa barn på ett tillfredsställande sätt. Samma pedagog menar att om ett barn har en *svag språkförståelse* får det däremot stora konsekvenser för inläringen. Detta beror dels på att dessa barn är svårare att nå, dels på att de har svårare än andra att ta instruktioner eftersom de saknar vissa begrepp. Även ett barn med grava talsvårigheter kan tillägna sig kunskap och en språkstörning behöver alltså inte alltid medföra inläringssvårigheter över lag. Men det kräver mer av omgivningen då det ibland kan vara svårt att förstå vad barnet säger när det ska förklara hur det tänker samt när det vill fråga när det undrar något. Magnusson & Nauclér (1993) skriver att språket är viktigt för att ett barn ska kunna tillägna sig kunskap, och att en språkstörning kan göra att barnet får inläringssvårigheter i skolan. Här skiljer inte författaren på olika grader av språkstörning utan använder begreppet språkstörning generellt. Detta gör även intervjupersonerna och jag vet inte alltid vilken grad av språkstörning de hänvisar till när de svarar. Jag är emellertid införstådd i att det dels kan bero på att intervjufrågorna är generellt ställda. Dels kan det vara svårt för pedagogerna att under intervjuerna löpande precisera den grad av språkstörning de talar om, eftersom de ofta tänker tillbaka på specifika barn och enskilda situationer som de upplevt i sitt yrkesliv som lärare, och att dessa kan vara svåra att återge i ord till en utomstående.

Magnusson & Nauclér (1993) skriver att en språkstörning på lång sikt kan medföra svårigheter med inläringen i skolan och författarna menar att risken för att dessa barn har

dyslexi är stor. Även pedagogerna jag intervjuat verkar vara överens om sambandet mellan språkstörning och läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. Ett bra språk är en förutsättning för att kunna lära sig läsa och skriva, och för att kunna få ihop bokstäverna till ord ett barn behöver barnet behärska alla ljud. Även begreppsförståelsen är viktig för att ett barn ska kunna förstå och gå vidare i sin inläring. Jag har i mina intervjuer om konsekvenser av barns språkstörningar sett ett starkt samband mellan *inläring, tvåvägskommunikation och förståelse*. Inläringssvårigheter uppstår när barnet inte förstår pedagogen. När barnet inte kan förklara så pedagogen förstår blir det ett stopp i kommunikationen, parterna missförstår varandra och inläring kan därför inte ske i alla lägen.

Pedagogernas medvetenhet om detta såg jag som mycket positivt, och det motsäger det Arnqvist (1993) skriver, nämligen att man ofta studerar barns språkutveckling genom det barnen säger och inte genom det de kan förstå. Författaren trycker på att barn oftast förstår mer än de kan uttrycka. Vidare menar författaren att man kan missta sig på vad barnet förstår och inte genom att endast lyssna på vad barnet säger. (Ibid). Mitt intryck är att pedagogerna jag intervjuat jobbade hårt för att förstå och för att uppmuntra barn med språkstörningar att tala och försöka förklara när det var något de ville. De strävade verkligen framåt och verkade vara fullt medvetna om att dessa barn sitter inne med, och ofta kan tillägna sig kunskap, trots sina svårigheter med talet och språket.

Nyckelorden gällande kamratrelationer är även här: *förståelse* och *tvåvägskommunikation*. I en stor del av den litteratur jag läst i denna undersökning samt i mina intervjuer, tas sambandet mellan barns språkstörningar och svårigheter med kamratrelationer upp. Där framkom att ett fungerande språk är en förutsättning för ett deltagande i lek samt för samspel och kommunikation med andra barn. Bjar & Liberg (2003) menar att kommunikation och kontakt med andra människor är viktigt för att vi ska utvecklas och må bra. Att kunna kommunicera innebär att man både kan göra sig förstådd och bli rätt uppfattad, samt att kunna tolka vad andra säger. Därför får en språkstörning stora konsekvenser för individen, eftersom kommunikationen inte fungerar på ett tillfredsställande sätt för barn med dessa svårigheter. (Ibid). Detta var alla pedagoger överens om. Dock såg en av dem saken ur ett annat perspektiv, nämligen att det i större utsträckning beror på hur *gruppen* agerar än på hur *individen*, alltså barnet med språksvårigheterna, beter sig, hur stora problemen blir runt ett barn med ett avvikande talspråk. I förskola och förskoleklass kan man som pedagog i relativt stor utsträckning påverka barnen till att acceptera och respektera avvikelser hos sina kamrater,

menar denna pedagog. Naturligtvis finns det skillnader i acceptansen mellan olika grupper, det har jag personligen sett under min verksamhetsförlagda utbildning, och visst har vi vuxna ett stort ansvar här, att vara en förebild för barnen och ge dem en stadig grund att stå på. Bl.a. i form av goda värderingar samt att man ska bemöta andra som man själv vill bli bemött, oavsett den andres personliga egenskaper.

Men Ors & Nettelblatt, (1999) ser språket som en förutsättning för att barnet ska kunna kommunicera, och att ett barn med tal- och språksvårigheter har svårt för detta. Författaren menar vidare att dessa barn därför kan ha svårt att få kamrater och att de ofta blir utstötta ur gemenskapen. Barn med grava språkstörningar har ofta sämre kamratkontakt än språkligt normalutvecklade barn. (Ibid). Även Lillemyr (2002) skriver att ett barn med tal- och språksvårigheter inte kan delta i lek på samma villkor som andra barn. Rudberg (1992) påtalar vikten av att kunna göra sig förstådd bland sina kamrater. Barn med en språkstörning har inte samma förutsättningar för att få kamrater som språkligt normalutvecklade har. Att dialogen är viktig påtalas både i intervjuer och i litteraturen. Att kunna ge och ta är en konst, och jag förstår att detta är omöjligt för barn som inte kan tala förståeligt eftersom det tillsammans med dessa barn tenderar att bli en envägskommunikation. Följden blir att dessa barn har svårt att få en plats bland kamraterna. När barnet är med och leker går det ibland bra, men ofta bara till en viss gräns. Därefter blir det ofta missförstånd mellan barnen och barnet med svårigheterna blir uteslutet ur leken. Har barnet inte språket försvinner dialogen, och det kan t.ex. inte förmedla att det förstått vad man i leken kommit överens om, enligt en intervjuperson i min undersökning.

Linell/Jennische (1980) skriver att barn med annorlunda uttal ofta blir retade och mobbade av andra barn. Enligt min undersökning förekommer mobbning i form av utfrysning och slutligen genom ett undvikande av dessa barn. Detta beror på att de andra barnen helt enkelt inte förstår vad barnet menar i leken eftersom de inte hör vad det säger, och att samspelet följaktligen fungerar dåligt mellan barnen. En av pedagogerna tillade att hon under senare år sett en positiv förändring i barns beteende och att den negativa reaktionen gentemot avvikelser tenderar att minska därför att barn av idag är mer toleranta för varandras olikheter än förut. Detta uttalande såg jag som mycket intressant, men litteraturen tar dock inte upp något angående detta. Naturligtvis är det en positiv utveckling om vi är på väg att lyckas med att lära barn att de duger som de är, att ingen människa är den andre lik, och att man ska respektera sina medmänniskor för alla dess unika personligheter.

Det som en av pedagogerna spekulerar i, att barn i förskola/förskoleklass eventuellt anpassar sig efter ett barn med tal- och språksvårigheter genom att fördela rollerna så att det barnet inte behöver tala så mycket i leken, tror jag å ena sidan kan vara en lösning. I ett långt perspektiv kanske detta kan hjälpa barnet in i gemenskapen genom att det i mindre utsträckning blir avvisat. Då får barnet också tillfälle att utvecklas socialt, genom att vara med och iaktta hur man kan agera i vissa situationer. Å andra sidan tror jag att det kan vara förödande att alltid få de tysta rollerna. Dels går det alltid miste om vissa roller på grund av sitt problem, dels får barnet inte den språkliga stimulans och uppmuntran att tala som det behöver för att gå framåt i sin språkutveckling. För att minimera de negativa konsekvenserna för barnet är möjligtvis en variation bäst här. Det viktigaste tror jag är att pedagogen är medveten om barnets svårigheter samt att denne inte blundar för de andra barnens beteende mot barnet med svårigheterna. Då kan pedagogen också ligga steget före och ingripa när det behövs så att inte ett konsekvent negativt beteende mot den svage blir en vana hos de andra barnen, då det kan resultera i mobbning och utfrysning. Pedagogens uppgift blir, som en av intervjupersonerna sa, att försöka tolka vad barnet vill, vad det menar med sin lek och hur man kan gå vidare.

Ett barns oförmåga att tala så att andra förstår kan, enligt Lillemyr (2002), också medföra oförmåga att delta i lek. Detta beror på att det saknar de sociala färdigheter som krävs för att ta kontakt och att det kan ha svårt att delta i den gemensamma planering som leken kräver. På det viset får barnet färre tillfällen att lära sig leva sig in i andras situation och ta del av andras åsikter. Resultatet av detta blir avsaknad av stimulans till social utveckling inom andra områden. (Ibid). Magnusson & Naucleur (1993) menar att barnets allmänna utveckling ibland blir försenad om barnet inte kommer ikapp språkligt. Två av tre intervjupersoner har erfarenhet av just detta, samtidigt understryker alla pedagogerna att detta inte kan ses som ett generellt samband. Om ett barn har munmotoriska problem såsom slapp muskulatur runt och inuti munnen har det ofta, men inte alltid, andra motoriska förseningar. Ibland har barnet också ett annat handikapp som medför språkstörningen. Det råder alltså delade meningar angående detta, och man kan nog påstå att det inte finns något generellt svar på om en språkstörning har konsekvenser för barnets allmänna utveckling.

Det är tydligt att ett barns språkstörning ofta påverkar denne negativt. Frustrationen över att inte kunna göra sig förstådd påverkar personligheten och kan utlösa ett aggressivt beteende följt av att barnet börjar kommunicera genom att slåss. Om detta skriver både Bjar & Liberg

(2003) och Rudberg (1992), och även två av mina intervjupersoner talar om detta. Att bli retad för att man inte kan tala förståeligt kan också resultera i det omvända; att barnet blir inåtvänt och dessutom slutar tala. Jag tolkar det som att oavsett reaktion påverkas barnets självförtroende genom att det gång på gång påminns av andra om sina brister och ständiga misslyckanden. Ett aggressivt alternativt inåtvänt beteende kan knappast resultera i fler kamrater. Tvärtom får dessa barn upplevelsen av att de är orsak till en massa konflikter i barngruppen och detta gör naturligtvis att självförtroendet blir ännu lägre, enligt min tolkning. För att höja barnets självförtroende så att de vågar ta för sig bland kamrater och våga prova nya saker, samt att barnet inte ska börja rangordna sig själv lågt i kamratkretsen, behöver barnet med svårigheterna extra uppmuntran och mer uppmärksamhet över det barnet är bra på, enligt en av mina intervjupersoner. Det är också därför pedagogen måste vara väl medveten om och insatt i problemet, anser jag.

Jag har förstått att det är viktigt att fånga upp de här barnen tidigt så att framtida problem med aggressivitet alternativt inåtvändhet samt låg självkänsla och lågt självförtroende i vuxen ålder kan förhindras. Eftersom den sociala samvaron i lek och annat samarbete är så viktigt för den egna utvecklingen, inte minst den sociala, måste vi se till att alla barn får en möjlighet att uttrycka sig i tal. Det är de vuxnas ansvar att förebygga och åtgärda dessa problem. ”Allt bygger på att du kan uttrycka dig, eftersom det är genom språket vi gör oss förstådda, så visst får det konsekvenser när barn har svårigheter med detta”. (Pedagog 1, 2007-11-21). Samma pedagog menar att en människa inte kommer in i den sociala gemenskapen om denne inte har ett förståeligt språk.

Personligen är jag övertygad om att ett barns språkstörning får konsekvenser även på lång sikt i form av t.ex. färre sociala kontakter, sämre arbetsmöjligheter samt en bitterhet över dem som betett sig illa mot en som barn. Två av mina intervjupersoner befarar att problemen blir större ju äldre barnen blir, och att de i tonåren och även i vuxen ålder känner en vilja att ge igen, i värsta fall även då med knytnävarna. Detta är också jag övertygad om men jag tror som pedagog 1, att hur stora konsekvenserna blir på alla plan för barn med en språkstörning beror på vilken hjälp barnet får under sin förskole- och skoltid, samt vilken hjälp det får att hantera de traumatiska upplevelser dessa svårigheter ofta innebär.

6.3 Slutsatser

I Lpfö98 står att språk och lärande hänger samman, likaså språk och identitetsutveckling. Detta är tydligt i min undersökning, där det framkom att ett fungerande språk är en förutsättning för att en social samvaro, deltagande i lek samt samspel och kommunikation med andra barn ska fungera tillfredsställande. Att kunna göra sig förstådd är en stor del av förutsättningarna till både social samvaro och lärande, eftersom det är viktigt att kunna förklara när man inte förstår. I kamratrelationer är det viktigt att kunna uttrycka vad man menar så att leken kan gå vidare. Ett barn som inte kan tala så andra förstår har inte samma förutsättningar att få kamrater, och det blir ofta missförstånd runt dessa barn då kamraterna inte alltid kan höra vad barnet säger. Detsamma gäller i inläringssituationer, där en lättare språkstörning inte får några eller relativt små konsekvenser, medan en grav språkstörning får stora konsekvenser för inläringen. Detta beroende av samma faktorer som för kamratrelationer, att det är svårt för ett barn med en språkstörning att fråga och förklara för pedagogen när det inte förstår. En språkstörning får ibland, men inte alltid, påföljder för barnets fysiska utveckling på andra områden.

6.4 Förslag på fortsatt forskning

Vid ett eventuellt fortsatt undersökningsarbete tänker jag mig både kvinnliga och manliga intervjupersoner för att kunna se eventuella skillnader eller likheter mellan dessa. Om jag fick möjlighet att forska vidare om språkstörningar skulle det vara intressant att undersöka hur pedagogen kan hjälpa, stötta och underlätta tillvaron för barn med talsvårigheter. Jag skulle då vilja intervjua fler pedagoger, specialpedagoger samt andra personer verksamma inom skolhälsovården. Jag skulle också intervjua föräldrar till barn med språkstörningar för att få ta del av ännu ett perspektiv, och för att av dem få ytterligare tips på hur man ytterligare kan anpassa verksamheten så att deras barn trivs och känner sig trygg i gruppen och att de får en given plats ibland kamraterna.

Referenslista

Arnvist, Anders (1993). *Barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Bell, Judith (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Bishop. (1997). Språkstörning hos barn – en allmän karaktäristik ingår i Nettelblatt, Salameh & Studentlitteratur, (2007), s. 15. *Språkutveckling och språkstörning hos barn*. Polen: Pozkal.

Bjar, Louise & Liberg, Caroline (2003). *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.

Leonard (1998). Språkstörning hos barn – en allmän karaktäristik ingår i Nettelblatt, Salameh & Studentlitteratur, (2007), s. 15. *Språkutveckling och språkstörning hos barn*. Polen: Pozkal.

Lillemyr, Ole Fredrik & Liber AB (2002). *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Trelleborg: Berlings skogs.

Linell Per & Jennische, Margareta Liber läromedel Lund (1980). *Barns uttalsutveckling*. Stockholm: Liber Tryck.

Läraryrket (2004). *Lärarens handbok. Lpfö98*. Solna: Läraryrket.

Magnusson, Eva & Naucélér, Kerstin (1993). *Bedömning av språklig medvetenhet hos förskolebarn och skolbarn*. Löddeköpinge: Pedagogisk design.

Ors & Nettelblatt, 1999. Kap. 9. Att bedöma barns språk och kommunikation; Vilka konsekvenser får språkstörning? Kristina Hansson, ingår i Bjar & Liberg, (2003), s. 210. *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Rudberg, Lili-Ann (1992). *Barns tal- och språksvårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor:

Barn med tal- och språksvårigheter, 2007-12-06, Danderyds sjukhus,

http://www.ds.se/Web/NormalPage____1047.aspx

Bilaga 1, intervjufrågor

Vilka konsekvenser har barns tal- och språksvårigheter för dess:

- Inläring?
Når man dem även om de inte alltid kan göra sig förstådda? Hur?
- Förståelse?
Verkar dessa barn förstå lika bra som ett barn med normalt utvecklat tal, och kan de göra sig förstådda hos andra människor?
- Kamratrelationer?
*Har dessa barn samma förutsättningar som andra, att få kompisar?
Hur fungerar leken och kommunikationen med andra barn?*
- Allmänna utveckling?
Barnets sociala kompetens?
- Övriga konsekvenser för ett barn med talsvårigheter?